

Examen VWO 2019

tijdvak 1
woensdag 22 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 31 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 73 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 De moderne burgemeester als crimefighter

Bij deze opgave horen de teksten 1 en 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In het voorjaar van 2017 wijdde de Volkskrant een opiniërend artikel aan het gebruik van noodmaatregelen (noodverordening en noodbevel) door burgemeesters (tekst 1). De informatie uit dit artikel was onder andere gebaseerd op een onderzoek van het Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid (COOV). Tekst 2 bevat meer informatie over dit onderzoek.

Lees de regels 1 tot en met 47 van tekst 1.

De positie van de burgemeester is in de loop der jaren sterk veranderd. Waar zijn gezag vroeger een vrijwel vanzelfsprekend gevolg was van zijn positie (regels 13-16), is dat tegenwoordig afhankelijk van de wijze waarop de burgemeester zijn macht gebruikt.

- 3p 1
- Geef een omschrijving van het begrip gezag.
 - Leg uit dat het gezag van de burgemeester tegenwoordig minder vanzelfsprekend is. Betrek in je uitleg een machtsbron en een gegeven uit de regels 1 tot en met 47 van tekst 1.

Lees de regels 48 tot en met 55 van tekst 1.

Burgemeesters maken in toenemende mate gebruik van hun bevoegdheid om een demonstratie te verbieden.

- 3p 2
- Leg uit welk dilemma van de rechtsstaat een rol speelt bij de keuze van een burgemeester om wel of niet gebruik te maken van zijn bevoegdheid om een demonstratie te verbieden. Benoem eerst het dilemma.

In de Gemeentewet staat nauwkeurig omschreven onder welke voorwaarden een burgemeester mag overgaan tot het uitvaardigen van een noodbevel of een noodverordening.

- 2p 3
- Geef twee redenen waarom het in een rechtsstaat van belang is dat dergelijke bevoegdheden in de wet omschreven staan. Ga bij iedere reden uit van een (ander) beginsel van de rechtsstaat.

Lees de regels 56 tot en met 67 van tekst 1.

In hoeverre politieke partijen voorstander zijn van repressie, hangt onder andere samen met hun visie op de oorzaken van criminaliteit.

- 2p 4
- Leg uit of de roep om repressie beter past bij rechtse of bij linkse politieke partijen. Betrek in je antwoord het verschil tussen linkse en rechtse partijen met betrekking tot hun visie op de oorzaken van criminaliteit.

Lees de regels 68 tot en met 81 van tekst 1.

Boutellier schreef een boek over het verlangen naar een risicoloze samenleving (regels 73-74). Hierin besprak hij de 'veiligheidsutopie'.

- 1p 5 Leg uit wat er bedoeld wordt met de veiligheidsutopie.

Lees tekst 2.

Tekst 2 bevat informatie over de aanleiding, het doel en de opzet van het onderzoek van het COOV.

- 2p 6 Leg uit op welke wijze de onderzoekers gepoogd hebben de representativiteit van hun onderzoek te waarborgen. Begin je antwoord met een omschrijving van het begrip representativiteit.

Opgave 2 Persvrijheid onder druk

Bij deze opgave horen figuur 1 en 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De internationale persvrijheid staat er slechter voor dan ooit, zo concludeerden de internationale organisaties Freedom of the Press en Reporters Without Borders in april 2017. Beide organisaties publiceren ieder jaar een rapport waarin de mate van persvrijheid in de hele wereld in kaart wordt gebracht.

Figuur 1 toont de score van landen op de World Press Freedom Index van Reporters Without Borders. Bij het berekenen van de score is rekening gehouden met factoren als de mate van pluriformiteit, censuur en economische druk. Nederland zakte in 2017 op deze index van de tweede naar de vijfde plaats. Dit heeft onder andere te maken met een toename van het aantal bedreigingen tegen journalisten. Uit onderzoek in opdracht van de Nederlandse Vereniging van Journalisten blijkt dat ook journalisten zelf van mening zijn dat deze bedreigingen de persvrijheid in gevaar brengen (figuur 2).

Bekijk figuur 1.

De gegevens uit figuur 1 zouden aanleiding kunnen zijn voor een vervolgonderzoek naar mogelijke verklaringen voor de in kaart gebrachte verschillen.

- 2p 7
- Stel een hypothese op die ten grondslag kan liggen aan een vervolgonderzoek op basis van figuur 1.
 - Geef aan wat in deze hypothese de afhankelijke variabele is en wat de onafhankelijke variabele is.

Nederland staat in de World Press Freedom Index op plaats 5. België staat op plek 9. Deze lagere score van België heeft onder andere te maken met de grote mate van persconcentratie in het land, zo blijkt uit de schriftelijke toelichting op de onderzoeksresultaten.

- 2p **8**
- Geef een omschrijving van het begrip persconcentratie.
 - Leg uit op welke wijze persconcentratie een negatieve invloed kan hebben op de score van een land op de World Press Freedom Index.

In het rapport 'Freedom of the Press 2017' wordt onder persvrijheid onder andere verstaan dat

- 1 de berichtgeving over de politiek degelijk is;
- 2 de media niet onder zware economische druk staan;
- 3 en er weinig inmenging van de staat is.

In Nederland worden deze drie elementen van persvrijheid op verschillende manieren gewaarborgd middels wet- en regelgeving.

Voorbeelden van waarborgen zijn:

- art. 7 lid 1 van de Grondwet
- (een van) de (twee) centrale uitgangspunten van de Mediawet
- het redactiestatuut

- 6p **9**
- Koppel elk element aan de juiste waarborg (per element een andere waarborg). Leg vervolgens per element uit waarom het door jou gekozen antwoord bijdraagt aan de waarborging ervan.

Bekijk figuur 2.

Media vervullen in een democratie belangrijke functies met betrekking tot de politieke besluitvorming, zoals de informatiefunctie. Binnen deze informatiefunctie onderscheiden we een aantal subfuncties.

- 3p **10**
- Leg voor drie subfuncties uit dat de toegenomen bedreigingen van journalisten de uitoefening van deze subfuncties in gevaar kunnen brengen. Maak bij elke subfunctie gebruik van een (ander) gegeven uit figuur 2.

Opgave 3 Massatoerisme

Bij deze opgave horen de teksten 3 tot en met 5 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Het internationaal toerisme vormt een toenemend probleem voor steden zoals Amsterdam en Barcelona (tekst 3 en 4). Feestende toeristen verstoren de openbare orde. Door grote hotelketens en particulier verhuur worden de woonkosten onbetaalbaar voor inwoners. En souvenirwinkels en fastfoodketens verdringen traditionele winkels.

In mei 2017 stelde de SP kritische vragen aan het College van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam naar aanleiding van een onderzoek van weekblad De Groene Amsterdammer (tekst 4). Uit dit onderzoek blijkt dat de economische voordelen van het toerisme voor de stad worden overschat, en de kosten juist onderschat.

De gemeente Amsterdam heeft al maatregelen genomen om de problematische gevolgen van massatoerisme tegen te gaan, maar een echte oplossing is nog niet gevonden (tekst 5).

Lees tekst 3.

Bij het beantwoorden van de vraag of een maatschappelijk probleem op de politieke agenda komt, spelen verschillende criteria een rol. Hoe meer criteria op een probleem van toepassing zijn, hoe groter de kans dat het op de politieke agenda komt.

- 2p 11 Noem twee criteria voor politieke agendavorming waaraan het probleem van massatoerisme voldoet. Illustreer elk criterium met een (ander) gegeven uit tekst 3.

Zie de regels 26 tot en met 34 van tekst 3.

De Verenigde Naties hebben 2017 uitgeroepen tot internationaal jaar van duurzaam toerisme. De redenen die hiervoor in de tekst genoemd worden, sluiten aan bij de doelstellingen van de VN.

- 2p 12 Leg uit welke twee VN-doelstellingen te herkennen zijn in de regels 31 tot en met 34 van tekst 3.

Lees tekst 4.

De SP stelde naar aanleiding van het onderzoek door De Groene Amsterdammer kritische vragen aan het college van burgemeester en wethouders. Het college van de gemeente Amsterdam bestond op dat moment uit een coalitie van VVD, D66 en SP.

- 2p 13 Leg uit of het stellen van kritische vragen door de SP-fractie beter bij monisme of bij dualisme past. Betrek in je uitleg een omschrijving van het juiste begrip.

Zie tekst 4.

De kritiek van de SP op het (gebrek aan beleid met betrekking tot) massatoerisme zoals beschreven in tekst 4, is te verklaren vanuit de politieke stroming waartoe de SP behoort.

- 2p 14 Leg uit waarom de politieke stroming waartoe de SP behoort een verklaring biedt voor de kritiek uit tekst 4. Betrek in je uitleg de naam van deze politieke stroming en een kenmerkend uitgangspunt.

Lees tekst 5.

Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat. Dit heeft consequenties voor de manier waarop een gemeente als Amsterdam beleidsmatig kan reageren op problematiek rondom massatoerisme.

- 2p 15 Leg uit welke twee kenmerken van een gedecentraliseerde eenheidsstaat te herkennen zijn in tekst 5.

Maak gebruik van tekst 3.

De maatregelen die tot nu toe in Amsterdam genomen zijn, gaan veel burgers niet ver genoeg. Zij hebben zich georganiseerd in 'Amsterdam in Progress', een denktank die elke twee weken een nieuw voorstel zal doen om de overlast van toerisme tegen te gaan (*Het Parool, juni 2017*).

Amsterdam in Progress is een voorbeeld van een pressiegroep.

- 2p 16 Leg uit waarom het college van burgemeester en wethouders in Amsterdam waarschijnlijk niet alle voorstellen van Amsterdam in Progress zal overnemen. Betrek in je uitleg een gegeven uit **tekst 3** en een kenmerkend verschil tussen politieke partijen en pressiegroepen.

Opgave 4 Ernstige verkeersdelicten

Bij deze opgave horen tabel 1 en tekst 6 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Het onderwerp 'straftoemeting bij ernstige verkeersdelicten' is al jaren onderwerp van discussie in de samenleving. Veel slachtoffers van ernstige verkeersdelicten zijn ontevreden over de straf die uiteindelijk aan de veroorzaker wordt opgelegd, zo blijkt uit onderzoek van het International Victimology Institute Tilburg (INTERVICT) uit 2016 (tabel 1). In mei 2015 vond er in de Tweede Kamer een debat plaats over dit onderwerp. Toenmalig minister Blok (Veiligheid en Justitie) liet destijds aan de Kamervoorzitter weten tot onderzoek over te gaan. De resultaten van dit onderzoek hebben ertoe geleid dat de minister in de zomer van 2017 een wijziging van de Wegenverkeerswet aankondigde. Veilig Verkeer Nederland is van mening dat in dit wetsvoorstel ook een hardere aanpak van smartphonegebruik moet worden meegenomen (tekst 6).

Bekijk tabel 1.

Er kunnen verschillende doelen van straf onderscheiden worden, waaronder resocialisatie. Uit tabel 1 blijkt dat een groot deel van de slachtoffers van mening is dat het vonnis in 'hun' zaak niet tegemoetkomt aan een aantal van deze strafdoelen.

- 3p 17 Noem drie andere doelen van straf die volgens de kritiek van de slachtoffers, zoals weergegeven in tabel 1, niet of slechts ten dele worden bereikt. Verwijs bij ieder doel naar een (ander) gegeven uit de tabel.

Lees de regels 1 tot en met 28 van tekst 6.

Er zijn verschillende onderzoeksmethoden/kwantitatieve gegevensbronnen die gebruikt worden om in kaart te brengen hoe vaak een bepaald delict voorkomt.

- 3p 18 – Welke onderzoeksmethode/kwantitatieve gegevensbron is het meest geschikt om in kaart te brengen hoe vaak het delict 'vasthouden van een mobiele telefoon tijdens het rijden' voorkomt?
– Geef vervolgens twee onderzoeksmethoden/kwantitatieve gegevensbronnen die hier minder geschikt voor zijn en geef per gegevensbron aan waarom deze minder geschikt is.

Maak gebruik van de regels 1 tot en met 28 van tekst 6.

Criminaliteit is een relatief begrip.

- 2p 19 Leg uit met behulp van een citaat uit de regels 1 tot en met 28 van tekst 6 dat criminaliteit relatief is.

Lees de regels 29 tot en met 34 van tekst 6.

Afspraken over verkeershandhaving worden op lokaal niveau gemaakt in het zogenaamde 'driehoeksoverleg'.

- 1p 20 Tussen welke drie functionarissen vindt dit driehoeksoverleg plaats?

Lees de regels 35 tot en met 50 van tekst 6.

Er bestaan verschillende sociologische theorieën ter verklaring van criminaliteit en crimineel gedrag.

- 4p 21 Leg uit welke twee theorieën te herkennen zijn in de aanpak die VVN voorstelt in de regels 45 tot en met 48 van tekst 6.

Zie tekst 6.

Het proces van politieke besluitvorming over de aanpassing van de Wegenverkeerswet kan geanalyseerd worden met behulp van het systeemmodel. De omzettingfase van het systeemmodel kent drie subfasen.

- 2p 22 – In welke subfase van het systeemmodel bevindt de besluitvorming over de aanpassing van de Wegenverkeerswet zich op het moment dat tekst 6 geschreven werd?
– Welke twee actoren, die niet genoemd worden in tekst 6, spelen in deze subfase **altijd** een rol?

Opgave 5 Voetbaljournalistiek

Bij deze opgave hoort tekst 7 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In de zomer van 2015 kwam Martijn Krabbendam, redacteur van Voetbal International, in het nieuws omdat de spelers van Feyenoord niet langer met hem wilden samenwerken. Voor NRC Handelsblad was dit incident aanleiding voor een onderzoek naar de onafhankelijkheid van de voetbaljournalistiek. In augustus 2016 publiceerde de krant een artikel over de resultaten van dit onderzoek, met als titel 'De tien plagen van de voetbaljournalistiek'. Met plagen worden hier ontwikkelingen bedoeld die onafhankelijke voetbaljournalistiek bemoeilijken.

Tekst 7 is een sterk ingekorte versie van het artikel in NRC Handelsblad, waarin twee van de tien plagen aan de orde komen.

Lees de regels 1 tot en met 31 van tekst 7.

Massamedia vervullen verschillende functies voor de samenleving, waaronder de informatiefunctie. Deze omvat onder andere de controle-/waakhondfunctie.

- 2p **23** Geef een omschrijving van de controle-/waakhondfunctie en leg vervolgens uit wat het verband is tussen deze functie en het beëindigen van de samenwerking tussen Feyenoord en Krabbendam.

Lees de regels 32 tot en met 69 van tekst 7.

In de eerste 'plaag' die besproken wordt, is de werking van de neerwaartse oplagespiraal te herkennen. Deze neerwaartse oplagespiraal begint met een lage oplage en eindigt met een nog lagere oplage.

- 2p **24** Geef de twee tussenliggende stappen van de (neerwaartse) oplagespiraal en onderbouw elk van beide stappen met een passend citaat uit de regels 32 tot en met 69 van tekst 7.

Ontwikkelingen zoals beschreven in tekst 7 zetten de objectiviteit van de voetbaljournalistiek onder druk. Volledig objectieve verslaggeving is echter, ook zonder deze ontwikkelingen, onmogelijk.

- 2p **25** Leg uit dat volledig objectieve verslaggeving een onbereikbaar ideaal is. Begin je antwoord met een omschrijving van het begrip referentiekader.

Lees de regels 70 tot en met 99 van tekst 7.

De handelwijze van voetbalclubs zoals beschreven in de regels 70 tot en met 99 van tekst 7, heeft te maken met wat binnen de communicatiewetenschap een 'mediaframe' genoemd wordt.

- 2p **26**
- Geef een omschrijving van het begrip mediaframe.
 - Leg uit met behulp van een gegeven uit de regels 70 tot en met 99 van tekst 7 wat het verband is tussen de handelwijze van de voetbalclubs en het begrip mediaframe.

Zie de regels 70 tot en met 99 van tekst 7.

Hoewel volledige objectiviteit onmogelijk is, wordt van journalisten verwacht dat zij bepaalde journalistieke normen in acht nemen om de objectiviteit van hun berichtgeving te bevorderen.

- 2p 27 Leg uit welke journalistieke norm, zoals toegepast door de schrijver van tekst 7, te herkennen is in de regels 70 tot en met 99 van tekst 7.

Opgave 6 Europese belasting voor internetgiganten

Bij deze opgave hoort tekst 8 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In september 2017 presenteerde de Franse regering in de Europese Unie een plan om het probleem van belastingvlucht door grote Amerikaanse internetbedrijven aan te pakken (tekst 8). Deze bedrijven verdienen veel geld in de Europese Unie, maar betalen er nauwelijks belasting. In het Franse voorstel moeten bedrijven belasting betalen in ieder afzonderlijk land over de omzet die in dat land is behaald. Het is nog onduidelijk of het plan voldoende steun zal krijgen.

Lees de regels 1 tot en met 29 van tekst 8.

We maken onderscheid tussen het zogenaamde klassieke beeld van de internationale orde en het postklassieke beeld van de internationale orde.

- 4p 28 Leg uit welke twee kenmerken van het postklassieke beeld te herkennen zijn in de regels 1 tot en met 29 van tekst 8.

Lees de regels 30 tot en met 53 van tekst 8.

Op het gebied van belastingen hebben de lidstaten van de Europese Unie hun soevereiniteit behouden. Dit heeft gevolgen voor de wijze waarop de besluitvorming over het Franse voorstel zal verlopen.

- 2p 29 – Zal de besluitvorming over het Franse plan verlopen volgens de intergouvernementele of de supranationale procedure?
– Leg uit wat het verschil is tussen beide soorten besluitvorming.

Bij Europese besluitvormingsprocessen spelen verschillende organen van de Europese Unie een rol.

- 2p 30 – Welk orgaan/welke organen dient/dienen het voorstel voor nieuwe Europese wetgeving in?
– Welk orgaan/welke organen neemt/nemen een besluit over dit voorstel?

Let op: de laatste vraag van dit examen staat op de volgende pagina.

Op het moment dat het Franse belastingplan in de Europese Unie besproken werd, vond in Nederland de kabinetsformatie plaats. Demissionair minister Dijsselbloem (Financiën, PvdA) liet weten persoonlijk enthousiast te zijn over het plan, maar het innemen van een officieel Nederlands standpunt aan het nieuwe kabinet over te laten (*NOS, september 2017*). De PvdA maakt geen deel meer uit van dit nieuwe kabinet, de VVD wel.

- 2p 31 Leg uit dat het Franse plan minder goed past bij de politieke stroming waartoe de VVD behoort. Betrek in je uitleg de naam en een kenmerkend uitgangspunt van deze stroming.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.